

Dansk på den danske måde

AF NASER KHADER

Den bedste måde at komme til at beherske et sprog i alle dets nuancer, med dets uregelmæssigheder og med dets uskrevne regler, er ved at bruge det. For mit eget vedkommende har det i hvert fald betydet utroligt meget, at jeg gennem min opvækst har haft danske venner og har lært dansk både formelt i skolen og på den uformelle måde blandt skolekammerater, sportskammerater osv.

Da jeg kom til Danmark som 11-årig, var der mange ting at lære. Ikke kun sproglige ting, men også at gebærde mig blandt de andre børn. Jeg er sikker på, at jeg faktisk har lært det meste dansk og de fleste – lad os kalde dem *nuancerede* – udtryksmåder af mine gamle skolekammerater, Jan Ejner, Viggo, Kurt og Trunte. De lærte mig mange ting, som jeg brugte, men som jeg ikke forstod betydningen af. Mine skolekammerater sagde f.eks. ofte “bred ymer”, “knæhøj karse” og lignende rigtig smarte udtryk. Jeg fandt hurtigt ud af at bruge udtrykkene for at tale som dem. Men den dag i dag forstår jeg vist ikke helt betydningen.

Alligevel var det en meget vigtig del af min sociale integration, at jeg lærte at tale som mine venner. Social integration er også at lære at tale dansk på den danske måde. Social integration i det danske samfund kommer ikke kun ved at lære korrekte udtaler, korrekt grammatik, ordbetydninger osv., men også ved at kunne begå sig blandt danskere. Social integration handler mindst lige så meget om at kunne forstå bl.a. hentydninger og antydninger som om det sproglige. Ofte er det forståelse af det uudtalte, der gør en forskel.

“At begå sig” indebærer, at man griner af de samme vittigheder som danskerne, at man forstår, hvornår de mener det alvorligt, eller hvornår de mener det ironisk. At forstå, hvornår det er passende at spørge til et eller andet, eller hvornår den anden sprogligt signalerer, at man ikke skal snakke mere om det.

Mange mener, at folk med flygtninge/indvandrerbaggrund skal kunne tale perfekt dansk, *før* de kommer ud på arbejdsmarkedet. Men jeg mener, det er den omvendte verden. Man lærer perfekt dansk *ved* at komme ud på arbejdsmarkedet. Det svære ved et nyt arbejde er bl.a., at der er en bestemt jargon på de forskellige arbejdspladser. Den kan man jo kun lære ved at være der. Derfor synes jeg ofte, at arbejdsmarkedsdebatten på dette område er forfejlet, fordi den ikke tager højde for, at den økonomiske integration – som et arbejde står for – hænger tæt sammen med den sociale integration – som kolleger, venner og andre personlige relationer står for. Det tager faktisk sin tid at lære at tolke de non-verbale signaler. Ofte er det et ansigtsudtryk eller et tonefald, der adskiller den ironiske bemærkning fra den mente. At lære at tolke ansigtsudtryk og tonefald er en af de helt store udfordringer, når man skal tilegne sig et nyt sprog og en ny kultur.

DEN RESPEKTLØSE IRONI

Ironi og jantelov findes i alle samfund, men begge dele vægtes højt i den danske kommunikationsform. Jeg er af den mening, at det har noget at gøre med den danske uimponerethed over andre og den danske skepsis over for alt, hvad der lugter af autoritet. Hvis man har respekt for noget, må det også kunne tåle at blive udsat for lidt hård humor, mener danskerne. Det får ironien til at svinge.

Den danske ironi fylder meget i den danske kommunikationsform. Og vi taler vel at mærke om den form for ironi, der nærmer sig kynisme og sarkasme. Det afspejler, at der i Danmark egentlig

ikke findes noget helligt, ingen tabuemner. Det er tilladt at ironisere over *alt*. Danskere taler ofte lige ud af posen.

Ironi er også en del af den mellemøstlige kommunikationsform, men den er slet ikke så dominerende, og der er en del ting, som det er meget upassende at ironisere over: f.eks. kvinder, religion, ens mor.

Mange indvandrere og flygtninge kan blive frygteligt fornærmede over den danske kommunikationsform. Det tager danskere dem meget ilde op. Men for mig at se er der faktisk mange danskere, der tror, at de bryder isen med en smart bemærkning, som faktisk er meget fornærmende for mange andre.

Engang var jeg til en fest, hvor der var en gæst med muslimsk baggrund, der ikke ville drikke alkohol. En af danskerne skulle have gang i festen og sagde: "Sig mig engang: er du stadig på antabus?" Jeg må indrømme, at jeg kom til at grine højt. Men manden følte sig dybt krænket, og det var ved at ende med slagsmål. Han var blevet krænket på sin religion, som man ikke må gøre grin med – hvis man altså er vant til den arabiske omgangstone. Det er meget muligt, at det var venligt ment, men det blev bestemt ikke opfattet sådan.

I de ti år, hvor jeg arbejdede som tolk for flygtninge/indvandrede, oplevede jeg knas i kommunikationen, når danskere brugte meget danske bemærkninger og dansk ironi iblandet.

Forstå mig ret: jeg mener ikke, at danskere skal holde op med at bruge ironi. Men jeg håber, at man vil forstå, at éns ironi ikke altid bliver opfattet i den samme humoristiske ånd, som den blev brugt. Samtidig mener jeg bestemt, at folk med flygtninge/indvandrerbaggrund er bedst tjent med at lære at afkode denne form for humor så hurtigt som muligt. Det er nemmere at blive optaget i "stammen", hvis man lærer, at det er tilladt at ironisere over alt, og at man ikke føler sig krænket, når folk bare kommer med venskabelige – grove – bemærkninger.

Det kræver hårdt arbejde at oparbejde evnen til at forstå eller i det mindste ikke lade sig krænke over andres ironi. Det tager tid, før man siger den første vits på et nyt sprog, så alle forstår den. Det tager sikkert endnu længere tid, før man fanger den rette ironiske tone – og bruger den. Og endnu længere tid, før man med sikkerhed aflæser de andres ansigtsudtryk og kropssprog, så man ved, hvordan det sagte menes. Det kan man ikke lære af sin dansklærer, selv om læreren er nok så dygtig. Der skal både erfaring og berøringsflade til. Og ikke mindst indlevelsessevne. Og indtil denne kompetence er opbygget håber jeg, at folk vil være lidt overbærende, trods alt.

INDBYGGEDE KONFLIKTER

Hvis man kommer til Danmark fra et andet land, er det en rigtig god ide at lære sig dansk så hurtigt som muligt. Danskere er meget mere imødekommende over for folk, der har gjort forsøget på at lære sig dansk, end over for folk, der ikke har. Det er vist det samme overalt i verden.

Selvfølgelig findes der altid folk, der har “dovne ører”. Det gør der også her i Danmark. De er ikke vant til at høre, at dansk bliver talt af udlændinge og er derfor helt ude af stand til at forstå dansk, når det ikke lige bliver udtalt præcis, som de er vant til. I England er der f.eks. en meget large opfattelse af, hvad der kan forstås af engelsk sprog. Commonwealth har gjort englænderne i stand til at forstå de mange udgaver af engelsk, der tales overalt i verden. En inder, der taler engelsk, lyder væsensforskellig fra en indfødt londoner, men begge taler engelsk og bliver så vidt muligt forstået. Den engelske ekskludering via sproget er mere social og klassebaseret.

Man taler ofte om det danske sprog som identitetsgivende. Det er det. Men selv inden for grænserne af de dansksprogede finder

der en eksklusion og en inklusion sted. Identitet er ikke nødvendigvis en harmonisk størrelse – heller ikke sproglig identitet. Den danske sproglige identitet får sig nogle udfordringer i disse år. Ikke bare udadtil i forbindelse med den stigende internationalisering og anglicisering, men også indadtil i forbindelse med, at flere med anden baggrund lærer det danske sprog.

Dvs. at det danske sprog ikke alene identificerer det danske folk i forhold til andre lande, det identificerer også det danske folk indadtil i landet. Sprog er noget, der automatisk inkluderer og ekskluderer nogle. Som i eksemplet med antabusvitsen: danskeren mente, han inkluderede gæsten med muslimsk baggrund, mens muslimen tydeligvis følte sig ekskluderet. Det er af stor betydning, *hvordan* man bruger sproget, om man taler og forstår dansk på den danske måde.

Jeg vil mene, at den meget snævre identitetsopfattelse og accept, som knytter sig til brugen af det danske sprog, bliver mere og mere unyttig i forbindelse med den stigende internationalisering. Vi må acceptere, at man kan være dansk på flere måder og dermed også, at det danske sprog tales på flere måder. Vi må erkende, at der inden for det danske sprog findes konflikter – og prøve på at løse disse konflikter på en konstruktiv og fremadrettet måde.

Vi har altid talt om sociolekter og dialekter. Det danske sprog har fået endnu en sociolekt af folk med flygtninge/indvandrerbaggrund. De har lang vej, før de forstår det danske sprog til fulde og i al sin blomstren. Men de taler også dansk. Man taler i øjeblikket om fænomenet “forstadsdansk”. Blandt unge, der bor i de såkaldte ghettoer, findes et dansk, der er krydret med udtryk, som oprindeligt stammer fra flygtninge/indvandrerlande. F.eks. bruger de unge danskere i disse områder også et udtryk som “din mor er luder”. De har det fra unge med f/i-baggrund. Og man ville aldrig høre det i Vendsyssel.

Når folk med flygtninge/indvandrere-baggrund lærer at tale dansk, er det selvfølgelig meningen, at de skal holde sig inden for de grammatiske konventioner, men de kommer til at bruge sproget anderledes. I og med deres kulturelle baggrund udvider de sproget. Muligvis ender de et helt andet sted, når de selv lærer at bruge den danske ironi. Men inden for rammerne af det danske sprog vil jeg mene, at antallet af nyskabelser, der opstår ved at koble en udenlandsk baggrund med det danske sprog og den danske ironi, er uendelig. Og det kommer også til at påvirke indfødte danskers måde at bruge sproget på.

Jeg spår, at dansk på den danske måde faktisk ender med at blive dansk på mange forskellige måder. For mig at se er dette ikke et skrækscenario, men snarere en naturlig følge af, at såvel verden som den danske kultur og det danske sprog er bevægelige størrelser, som udvikler sig.

NASER KHADER F. I DAMASKUS, SYRIEN, 1963. TIL DANMARK I 1974, STUDENT FRA RYSENSTEEN GYMNASIUM, CAND.POLIT. 1993. HAR SKREVET BOGEN "ÆRE OG SKAM", SAMT DIVERSE INDLÆG TIL ANTOLOGIER. MEDLEM AF DET RADIKALE VENSTRE SIDEN 1984, MEDLEM AF KØBENHAVNS BORGERREPRÆSENTATION OG PARTIETS FOLKETINGSKANDIDAT I ØSTRE STORKREDS. SIDEN 1998 MEDLEM AF DET ETISKE RÅD.